

Dag 1

Leerdoel: Een eerste verkenning van het vak van stervensbegeleider brengt de Student tot het inzicht:

- a) je bent in dit vak je eigen instrument;*
- b) waarbij persoonlijke authenticiteit een basisvoorwaarde is om*
- c) vanuit eigen achtergrond en levenservaring*
- d) de eigen mogelijkheden te verkennen en te ontwikkelen,*
- e) en daarbij de eigen beperkingen te leren kennen en de eigen grenzen te bewaken.*

09.30 – 10.00 uur

1.1 Kennismaking. Korte ronde naam / woonplaats, daarna de vraag:

Wat zijn jouw ervaringen met sterven (en stervensbegeleiding), wanneer en in welk verband heb je die ervaringen opgedaan, en wat betekenen die ervaringen voor jou?

10.00 – 11.30 uur

1.2 Waarom heb je ervoor gekozen om deze opleiding te gaan doen en wat verwacht je ervan? Voorafgegaan door het begin van video 'De ongerustheid' uit de serie 'Gewoon dood', <http://www.gewoondood.nl/nl/de-ongerustheid/>, minuten 1 t/m 3

11.30 – 12.00 uur

1.3 Voortgezette kennismaking met de oefening: 'aan de hand van de hand'

12.00 – 12.30 uur

Pauze

12.30 – 13.30 uur

1.4 De stof van het cursusboek, hoofdstuk 1

13.30 – 14.45 uur

1.5 Eigen verlieservaringen; verwerking daarvan; belang daarvoor voor het werken als stervensbegeleider. Gestructureerd groepsgesprek.

14.45 – 15.45 uur

1.6 Uitdagingen en valkuilen van het vak stervensbegeleider. Aan de hand van filmfragmenten over de praktijk van stervensbegeleiding leggen we de verbinding met de theorie: o.a. het belang van zelfreflectie, eerlijk zijn naar jezelf, wat doet het werk met jou, je eigen grenzen leren kennen (je hoeft niet alles te kunnen), je grenzen aangeven.

15.45 – 16.30 uur

1.7 Uitleg over opdracht 1 voor de portfolio: schrijf een sollicitatiebrief op een aangereikte vacature voor stervensbegeleider, en verwoordt daarin wat jij belangrijk vindt in de begeleiding, en ook wat jij daar aan bij te dragen hebt.

En: lees voor de volgende keer hoofdstuk 2 van het cursusboek door en noteer je vragen erbij.

Dag 2

Leerdoel: De Student verwerft inzicht in de ambivalente plaats van de dood in onze samenleving (enerzijds veel publieke aandacht, anderzijds taboe) en leert de betekenis van deze ambivalentie voor de stervende cliënt en diens naasten.

09.30 – 10.30 uur

2.1 Bij welke gebeurtenissen en ervaringen van de afgelopen twee weken kwam iets van lesdag 1 bij je boven, en wat was de verbinding?

10.30 – 11.30 uur

2.2 Inleveren van opdracht 1, wat vond je lastig?

2.3 De stof van het cursusboek, hoofdstuk 2

11.30 – 12.30 uur

2.4 Welke plaats heeft de dood in onze samenleving, en hoe was dat vroeger?

- midden in het leven / naar de rand

- snel stijgende levensverwachting

- de illusie van het maakbare leven

Voorafgegaan door gedeelten uit:

http://www.npo.nl/ode-aan-de-doden/02-11-2010/KRO_1396603

of <https://www.youtube.com/watch?v=XVPApCFSAHg> (2 minuten)

12.30 – 13.00 uur

Pauze

13.00 – 15.00 uur

2.5 Filosoferen over de dood – 1: ‘de dood’

Hoort de dood bij het leven, of is de dood juist haaks op het leven?

Maakt de dood het geleefde leven zinloos, of juist zinvol?

2.6 Filosoferen over de dood – 2: ‘mijn dood’

We bekijken en bespreken een deel van het vraaggesprek van Wim Brands met René Gude, noteren onze vragen en opmerkingen daarbij, en bespreken die.

www.human.nl/oba-live/wim-brands-in-gesprek-met-rene-gude.html

15.00 – 16.00 uur

2.7 Gedichten over dood en sterven.

We oefenen in het zoeken van achterliggende visies, emoties, ervaringen, belevingen, en betekenisgeving.

16.00 – 16.30 uur

2.8 Uitleg over opdracht 2 voor de portfolio: schrijf in 500 woorden een samenvatting van het tweede TV-gesprek Brands-Gude op 9 juli 2014,

www.human.nl/oba-live/wim-brands-in-gesprek-met-rene-gude.html

En: lees voor de volgende keer hoofdstuk 3 van het cursusboek door en noteer je vragen erbij.

Dag 3

Leerdoel: De Student begrijpt wat voor de cliënt en diens naasten de betekenis en de impact is van het overgaan van curatieve naar palliatieve zorg; maakt kennis met de palliatieve zorg in haar multidisciplinaire breedte en kan het eigen aandeel daarin verantwoorden.

09.30 – 10.00 uur

3.1 Bij welke gebeurtenissen en ervaringen van de afgelopen twee weken kwam iets van lesdag 2 bij je boven, en wat was de verbinding?

3.2 Inleveren van opdracht 2, wat vond je lastig?

10.00 – 10.30 uur

3.3 De stof van het cursusboek, hoofdstuk 3

10.30 – 11.30 uur

3.3 Palliatieve zorg: bespreking

11.30 – 12.30 uur

3.4 Wat is een goede dood?

a) Leergesprek over het lijstje criteria uit het cursusboek (...), alsmede over het spanningsveld tussen ‘sterven in eigen regie’ en ‘sterven is loslaten’

b) bespreken van voorbeelden uit onze eigen ervaring

12.30 – 13.00 uur

Pauze

13.00 – 14.00 uur

3.5 De overgang van curatieve naar palliatieve zorg:

- het misverstand van: “we kunnen niets meer voor u doen, u bent uitbehandeld”

- begrijpen de patiënt, en diens omgeving, altijd wel wat de dokter bedoelt?

Video “Het is ongeneeslijk” uit de serie ‘Gewoon dood,

14.00 – 16.00 uur

3.6 We bespreken de diverse aspecten van palliatieve zorg: lichamelijk, psychisch-sociaal en spiritueel. En waarom het zo belangrijk is dat de stervensbegeleider, behalve voor de stervende, ook altijd aandacht geeft aan diens omgeving.

3.7 Wat is goede zorg aan het sterfbed? Gesprek met huisarts Hans van den Bosch, voorafgegaan door de video ‘Het sterven’ uit de serie ‘Gewoon dood’.

16.00 – 16.30 uur

3.8 Uitleg over opdracht 3 voor de portfolio: Maak een interview (500 – 1000 woorden) met een zorgverlener in een hospice of de terminale thuiszorg, over het thema: wat is goed sterven, en hoe draagt u (en uw organisatie) daaraan bij?

En: lees voor de volgende keer hoofdstuk 4 van het cursusboek door en noteer je vragen erbij.

Dag 4

Leerdoel: De Student heeft kennis van zowel de verscheidenheid van rouw als van bepaalde patronen die zich daarin aftekenen, begrijpt waarin het afscheid van het leven waar zijn cliënt mee geconfronteerd wordt overeenkomt én verschilt met rouw als verlieservaring, en is in staat om de cliënt en diens naasten daarin te begeleiden.

09.30 – 10.00 uur

4.1 Bij welke gebeurtenissen en ervaringen van de afgelopen twee weken kwam iets van lesdag 3 bij je boven, en wat was de verbinding?

10.00 – 11.00 uur

4.2 We lezen en bespreken opdracht 3b. Na elke tekst kunnen we elkaar vragen ter verduidelijking stellen (geen discussie), waarna enkele minuten stilte (waarin je desgewenst kunt opschrijven waar je op terug wilt komen. Als alle bijdrage aan de orde zijn geweest bespreken we met elkaar wat we waarnemen aan overeenkomsten en verschillen tussen de diverse ervaringsverhalen, om zo een scherper beeld te krijgen van wat een verlieservaring betekent, op welke manieren daarover gerouwd wordt, en wat daarbij al dan niet helpt.

11.00 – 12.00 uur

4.3 We bespreken de theorie over rouw in hoofdstuk 4 van het cursusboek.

12.00 – 12.30 uur

Pauze

12.30 – 13.30 uur

4.4 Overeenkomsten en verschillen tussen rouw bij stervenden en nabestaanden.

13.30 – 16.00 uur

4.5 We bekijken enkele gedeeltes uit het TV-programma ‘Over mijn lijk’ en verbinden wat we daarin zien en horen met de theorie van vandaag.

4.6 Idem met het TV-gesprek van Kefah Allush met René Gude

<http://www.eo.nl/geloven/programma/dekist/aflevering-detail/aflevering/evert-santegoeds/>

16.00 – 16.30 uur

4.7 Uitleg over opdracht 4, voor de portfolio, en ter voorbereiding van lesdag 5: Wat moeten jouw nabestaanden weten over wat jij graag wilt, of juist niet wilt, bij jouw uitvaart? Noteer dat in een schriftelijke instructie.

En: lees voor de volgende keer hoofdstuk 5 van het cursusboek door en noteer je vragen erbij.

Lesdag 5

Leerdoel: De Student verwerft inzicht in de diversiteit van afscheids- en uitvaartrituelen en is in staat om gesprekken daarover met de cliënt en diens naasten te voeren.

09.30 – 10.00 uur

5.1 Bij welke gebeurtenissen en ervaringen van de afgelopen twee weken kwam iets van lesdag 4 bij je boven, en wat was de verbinding?

10.00 – 10.30 uur

5.2 Inleveren van opdracht 4, wat vond je lastig?

10.30 – 11.30 uur

5.3 De stof van het cursusboek, hoofdstuk 5

11.30 – 12.30 uur

5.4 Bespreking van de opdracht.

- Begraven of cremeren? Welke overwegingen, herinneringen en gevoelens spelen mee bij het maken van die keuze?

- Kies je voor vormgeving van je uitvaart in een bepaalde traditie, of voor een volledig eigen vormgeving?

12.30 – 13.00 uur

Pauze

13.00 – 13.45 uur

5.5 Rondgang door de vele verschillende vormen van uitvaart, aan de hand van TV-fragmenten, o.a. uit 'Over mijn lijk'. Daarna vervolgen we wat we al eerder besproken hebben bij 2.4, en gaan (nu aan de hand van uitvaartrituelen en –praktijken) na welke plaats dood, uitvaart en rouwen in onze samenleving hebben.

13.45 – 14.45 uur

5.6 Rollenspel. Eén van de cursusleiders speelt de cliënt. Die heeft de stervensbegeleider verteld: ik wil begraven worden. Maar mijn jongste dochter heeft het daar heel moeilijk mee. Die heeft ooit een nare begrafenis meegemaakt en zegt: "Vader, dan zie ik straks die akelige beelden allemaal weer terug. Laat je toch alsjeblieft cremeren." De cliënt vraagt je om een vervolgesprek tussen vader en dochter bin goede banen te leiden.

14.45 – 15.45 uur

5.7 Uitvaartrituelen in niet-westerse tradities.

15.45 – 16.30 uur

5.8 Uitleg over opdracht 5 (biografisch werk): Vraag een oudere die je zelf of via-via kent of je met hem / haar een gesprek mag voeren over zijn / haar leven. Probeer in dat gesprek vooral ook om 'achter de feiten' te luisteren. Wat hoor je aan gevoelens, belangrijke waarden, inspiratie, levenskracht, bronnen waaruit iemand leeft, levensdoelen waarvoor men gaat? Kortom, wat is de 'rode draad' in zijn of haar leven? Schrijf dat op in maximaal 1000 woorden.

En: lees voor de volgende keer hoofdstuk 6 van het cursusboek door en noteer je vragen erbij.

Lesdag 6

Leerdoel: de Student verwerft inzicht in de betekenis van de presentietheorie als methodisch kader voor een breed scala aan communicatievormen met de cliënt en diens naasten.

09.30 – 10.00 uur

6.1 Bij welke gebeurtenissen en ervaringen van de afgelopen twee weken kwam iets van lesdag 5 bij je boven, en wat was de verbinding?

10.00 – 10.30 uur

6.2 Inleveren van opdracht 5, wat vond je lastig?

10.30 – 11.30 uur

6.3 De stof van het cursusboek, hoofdstuk 6

11.30 – 12.30 uur

6.4 Bespreking van de opdracht, na het zien van de video ‘Tijd van leven’ uit de serie “Gewoon dood”.

12.30 – 13.00 uur

Pauze

13.00 – 13.45 uur

6.5 Oefeningen in luister- en gespreksvaardigheden: aandachtig luisteren, vragen stellen, parafraseren, reflecteren van gevoelens, samenvatten en metagesprek, ingeleid door een fragment (minuten 7 – 17) uit het tweede TV-gesprek tussen Wim Brands en René Gude <http://www.human.nl/oba-live/wim-brands-in-gesprek-met-rene-gude.html>

13.45 – 14.30 uur

6.6 Methodiek: de presentiemethode, uitleg, bespreking en video Andries Baart <http://www.presentie.nl/video/presentie-toegelicht/item/4>

14.30 – 16.00 uur

6.7 Rollenspel. Eén van de cursusleiders speelt de cliënt. In de begeleiding is een groot probleem naar voren gekomen. Met één van de kinderen is, sinds een hoog oplopend conflict, al jaren geen contact meer. De cliënt vertelt jou daarover en zegt dan: “Als hij straks dan ook maar wegblijft bij mijn sterfbed! En ook bij de crematie mag hij níet komen!”

De partner van de cliënt is daar diep ongelukkig mee en vraagt jou om hem daarover tot andere gedachten te brengen.

16.00 – 16.30 uur

6.8 Uitleg over opdracht 6:

Beschrijf (a) je eigen levensbeschouwelijke visie op leven en dood c.q. de vraag van wel of geen leven na de dood, en (b) geef aan bij welke in hoofdstuk 7 beschreven visies die het meest in de buurt komt. (max. 500 woorden)

En: lees voor de volgende keer hoofdstuk 7 van het cursusboek door en noteer je vragen erbij.

Lesdag 7

Leerdoel: De Student is in staat om - vanuit een globale kennis van levensbeschouwelijke visies op leven en dood – de cliënt en diens naasten te begeleiden wanneer vragen naar leven na de dood zich aandienen.

09.30 – 10.00 uur

7.1 Bij welke gebeurtenissen en ervaringen van de afgelopen twee weken kwam iets van lesdag 6 bij je boven, en wat was de verbinding?

10.00 – 10.30 uur

7.2 Inleveren van opdracht 6, wat vond je lastig?

10.30 – 11.30 uur

7.3 De stof van het cursusboek, hoofdstuk 7: bespreking van de diverse levensbeschouwelijke visies op leven en dood.

11.30 – 12.30 uur

7.4 Elke Student geeft een kort mondeling exposé over de eigen visie, zoals in het huiswerk beschreven (of leest de eigen tekst voor), waarna de anderen daar vragen over stellen.

12.30 – 13.00 uur

Pauze

13.00 – 13.30 uur

7.5 Video over bijna-doodervaring, met bespreking.

13.30 – 14.45 uur

7.6 Oefening ‘luisteren naar beelden’. Elke Student leeft zich in een bepaalde gemoedstoestand in (verdrietig, boos, hulpeloos, weemoedig, tevreden, bezorgd, gelukkig, etc.) en kiest daarbij een foto. uit. Om beurten legt elke Student die in het midden, waarbij de opdracht aan de anderen is: ga met hem / haar dat beeld binnen, voer een gesprek aan de hand van die foto, en probeer door inleving zijn / haar gemoedstoestand te peilen.

14.45 – 16.00 uur

7.7 Rollenspel. Eén van de cursusleiders speelt de cliënt. Het volgende probleem doet zich voor: de cliënt heeft zijn uitvaartwensen met zijn naasten besproken. Tot ieders verbazing blijkt hij, voorafgaand aan de begrafenis, een rouwdienst in de kerk te wensen. “Maar daar heb je toch al jaren niks meer mee? En wij ook niet!” Jij wordt gevraagd een gesprek daarover tussen de cliënt en diens naasten te leiden.

16.00 – 16.30 uur

7.8 Uitleg over opdracht 7

Bekijk de documentaire over de Levensindekliniek, uitgezonden op 15 februari 2016:

http://www.npo.nl/2doc/15-02-2016/VPWON_1248719

en lees daarbij het artikel in Medisch Contact van 11 mei 2016:

<https://www.medischcontact.nl/nieuws/laatste-nieuws/artikel/Is-euthanasie-normaler-geworden.htm>

En: lees voor de volgende keer hoofdstuk 8 van het cursusboek door en noteer je vragen erbij.

Lesdag 8

Leerdoel: De Student is in staat om gesprekken met de cliënt en diens naasten te voeren over de eigen regie met betrekking tot het levenseinde, vanuit een doorleefd eigen besef van de ambivalentie tussen doen en laten, actief handelen en laten gebeuren, autonomie en overgave.

09.30 – 10.00 uur

8.1 Bij welke gebeurtenissen en ervaringen van de afgelopen twee weken kwam iets van lesdag 7 bij je boven, en wat was de verbinding?

10.00 – 10.30 uur

8.2 Inleveren van opdracht 7, wat vond je lastig?

10.30 – 12.30 uur

8.3 De stof van het cursusboek, hoofdstuk 8

12.30 – 13.00 uur

Pauze

13.00 – 16.00 uur

8.4 Video over euthanasie, waarna bespreking van de volgende vragen:

a) hoe sta jij zelf tegenover euthanasie in situaties van ondraaglijk en uitzichtloos lijden, lichamelijk en / of psychisch?

b) hoe sta jij zelf tegenover euthanasie bij beginnende dementie?

c) hoe sta jij zelf tegenover het vragen om levensbeëindiging omdat het leven zelf tot een zware last is geworden?

d) hoe verhoudt zich de wens naar eigen regie, zelfbeschikking en autonomie bij sterven en dood tot het gegeven dat sterven nu juist de ultieme vorm van loslaten is?

16.00 – 16.30 uur

8.8 Uitleg over opdracht 8:

Het boek van Manu Keirse, Zie de mens, heb je al besproken op de eerste intervisiebijeenkomst. Aandacht is voor hem zowel de basis als de kern van alle zorg. Vat in max. 500 woorden de drie manieren van zien samen die hij in zijn boek bepleit.

En: lees voor de volgende keer hoofdstuk 9 van het cursusboek door en noteer je vragen erbij.

Lesdag 9

Leerdoel: De Student kan de eigen competentie in de stervensbegeleiding in een zorgethisch kader verantwoorden, en zo de eigen positie innemen naast en tussen de andere zorgdisciplines rond het sterfbed en in het geheel van de organisatie van de zorg.

09.30 – 10.00 uur

9.1 Bij welke gebeurtenissen en ervaringen van de afgelopen twee weken kwam iets van lesdag 8 bij je boven, en wat was de verbinding?

10.00 – 10.30 uur

9.2 Inleveren van opdracht 8, wat vond je lastig?

10.30 – 11.30 uur

9.3 De stof van het cursusboek, hoofdstuk 9

11.30 – 12.30 uur

9.4 Bespreking van de ethiek van stervensbegeleiding, vanuit de beginselen van de zorgethiek.

12.30 – 13.00 uur

Pauze

13.30 – 15.00 uur

9.5 Oefening ethiek in het gesprek met morele argumenten. Het ministerie van Zorg en Welzijn krijgt in 2017 de beschikking over extra financiële middelen om iets extra's te kunnen betalen. Twee doelen dienen zich aan. Met dit geld kunnen 100 uitbehandelde kankerpatiënten dure medicijnen krijgen waardoor zij gemiddeld 1 jaar langer met een redelijke levenskwaliteit te leven hebben. En met hetzelfde geld kan ook extra personeel in verpleeghuizen worden aangetrokken, zodat 10.000 demente verpleeghuisbewoners een jaar lang een beter leven kunnen hebben (meer zorg, aandacht en voorzieningen).

Welke keuze bepleit jij, en op basis van welke morele argumenten?

9.6 Samenwerking met zorgverleners van andere disciplines.

9.7 Plaats en taak van de stervensbegeleider in het geheel van een zorgorganisatie.

15.00 – 16.00 uur

9.8 Groepsgesprek: je hebt gedurende enkele maanden een cliënt intensief begeleid, waarbij jullie een hechte band met elkaar hebben gekregen. De cliënt sterft. Hoe ga jij zelf met je eigen gevoelens daarbij om?

16.00 – 16.30 uur

9.9 Uitleg over het examen

Lesdag 10 (Examendag)

Het examen voor de opleiding stervensbegeleider wordt op 1 dag gedaan en bestaat uit:

09.30 -12.30 uur

In de ochtend een theorie examen waarin zowel kennis, vaardigheden en het toepassen worden getoetst aan de hand van 20 open vragen. Het theorie examen duurt maximaal 3 uur. Om te slagen moet minimaal een 5,5 worden behaald.

12.30 – 13.00 uur

Pauze

13.00 – 14.00 uur

Vorbereiding (als groep) op het middagedeelte.

14.00 – 16.30 uur

In de middag volgt een praktijkgedeelte waarin aan de hand van een film vragen worden voorgelegd. Aan de hand van de antwoorden op deze vragen, wordt de beroepshouding beoordeeld. Het praktijkgedeelte moet als voldoende worden beoordeeld om te kunnen slagen. Om deel te mogen nemen aan het examen moet vooraf een volledig portfolio zijn ingeleverd dat als voldoende is beoordeeld.